

Беларус

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЪВЕЦЕ ЦАНА — PRICE 450

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431. Tel.: (212) 380-2036

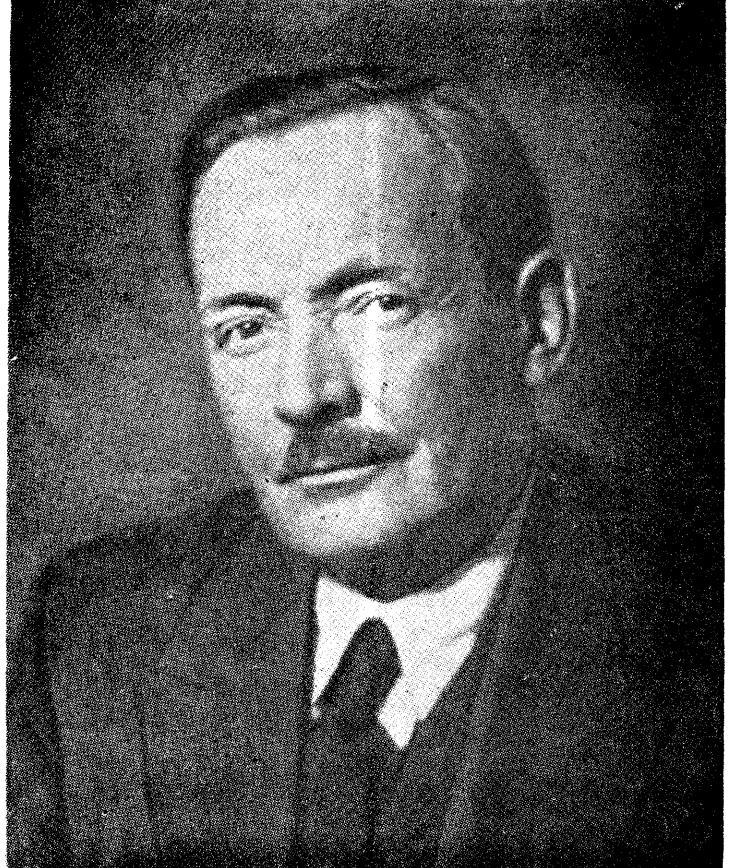
Год XXIV, № 207

New York, July — Ліпень 1974

Vol. XXIV, № 207

ЯНКА КУПАЛА

НА 92-Я УГОДКІ АД НАРАДЖЭННЯ

7-га ліпеня сёлета спойніліся 92-я ўгодкі ад нараджэння найвялішага беларускага паэты Янка Купала, а 28-га чырвена 38-я ўгодкі ад ягонае трагічнае съмерці. З увагі на вялікае значаньне Янка Купала й ягоную вядучую ролю ў працэсе беларускага нацыянальнага адраджэння абодвы ягоныя ўгодкі павінны адзначацца ня толькі тады, калі прыпадаюць яны на круглыя лічбы гадоў, але й кожнага году.

Звычайна юажаецца, што на чале беларускай адраджэнскай літаратуры нашаніўскае ѹ усіе дарэвалюцыйнае пары стаяла вялікая тройка — Янка Купала, Якуб Колас і Максім Багдановіч. У іхній творчасці беларуская адраджэнская літаратура дасягнула сваіх нацыянальных, ідэйных і мастацкіх узвышшаў і сталася выходным пунктам і асноваю для ейнага далейшага разьвіцця.

Аднак належачы да гэтае вялікае тройкі й нават ачальчоючы яе, Янка Купала, як выказыўкі у мастакім слове ѹ пашыральник беларускага нацыянальнае ідэі вырастай пад над узором двух астатніх паэтаў гэтае тройкі. Ягонае месца ѹ беларускай літаратуры ѹ роля ягонае нацыянальным працэсам апрычоныя й непадторнія. Яшчэ ѹ пэрыядзе нашаніўскага адраджэнства Янка Купала здабыў ад народу пачасную ѹ заслужаную ім годнасць прарока беларускага нацыянальнага адраджэння ѹ духовага правадыра беларускага народу.

У васнову свае нацыянальнае ідэі паклаў Купала два найважнейшыя ѹ гэтай ідэі імкненін: каб беларускі народ здабыў права „людзкім звацца”, а Беларусь „заняла свой пачасны пасад між народамі”. Пасыядоўна ѹ бесперапалына змагаючыся за ўжыццяўленыне свае ідоі, Янка Купала першы ѹ беларускай літаратурой паказаў шляхі, што вялі да гэтага ўжыццяўлення. Купала падхаліў, развязаў і паглыбіў ѹ сваёй творчасці Багушэвічай нацыянальныя кліч не пакідаць роднае мовы, каб ня ўмерці. Ен першы звязаўся ѹ сваёй творчасці да нацыянальнае мінуўшчыны Беларусі, каб на аснове ейнае славы і магутнасці ѹ мінулых стагодзьдзяў будаваць ейную будучыню.

Ніводзін зь іншых беларускіх паэтаў гэтае горача не заклікаў беларускага народу ськінць ярмо нацыянальнае ѹ сацыяльнае няволі, як Янка Купала. І нікто іншы гэтае наважана не змагаўся сваім палымяним словам супраць усіх

тых „сілаў з усходу й заходу месцівых”, як называў Купала панявальнік беларускага народу, што ўзьдзелі на ягону шыю й далей заціскаюць гэнае ярмо. І нікто гэтае балюча не цярпеў за свой народ, ня перажывав гэтае глыбака ягонае нядолі, як Янка Купала.

I калі зьдзекуецца нада мною хтосьці —
Над Бацькаўшчынай зьдзекуецца ён мае,
Калі-ж над ёй — мяне тым
крыўдзіць націяжэй,

пісаў Купала ѹ сваім вершы 1918 году „Бацькаўшчына”. Купала южаў, што ягонай прарочай візіі вольнай Беларусі Каstryчніцкая рэвалюцыя ня зьдзейсніла. Таму ён, а разам з ім і іншыя нашаніўскія паэты, перш-наперш Якуб Колас і Зымітр Бядуля, ня прынялі Каstryчніцкай рэвалюцыі, а заклікалі народ падняцца на нацыянальную рэвалюцыю, што разгорталася ѹ гэным часе. Найбольш зырка ѹ зусім адкрыта выразілася нацыянальная Купалава пазыцыя націянальнае Каstryчніцкай і заклікі да нацыянальной рэвалюцыі ѹ ягоных праграмных вершах 1918-1922 гадоў „Свайму народу”, „Кры́да”, „Гадаўшчына-памінкі”, „Перад будучынія”, „Паўстань народу нашага, Прапор” даў сатырычнай камэдыі „Тутэйшыя”. Сёньня ѹсе гэтыя творы пад строгай Броўка напачатку 1962 году.

Савецкаму пэрыяду жыцця ѹ творчасці Янка Купалы неадлучна спадарожнічалі дэльце зъявы: трагізм і нацыянальны гэраізм. Пра трагізм ягонае долі, як чалавека, песнярия ѹ нацыянальнага змагання пасыветчылі ня толькі ягоныя творы савецкага часу, а й спраба ягонага самагубства ѹ 1930 годзе ды загадкавыя авставіны ягонае трагічнае съмерці ѹ 1942 годзе. Купала гэраізм галоўна ѹ тым, што ён найдайжай і наймацней сядр беларускіх паэтаў працягваў ѹ сваёй творчасці насыгучыя партыйнай палітыцы нацыянальныя ідэі ѹ супраціўляўся саветызациі, пакуль толькі была для гэтага хоць найменшяя магчымасць, а часам і супраціўляўся.

Дык яко-ж жалю годнае й недаражнае пасыль ўсаго гэтага пыясаваньне балышавікамі ўсіе Купалава літаратурнае спадчыны? Які-ж зьдзек над літаратураведнай наўкай намаганіні некаторых літаратураведаў і крытыкаў даводзіць, што нашаніўская ѹ наагул дарэвалюцыйная творчасць Купалы быццам падрыхтавала ідэйны грунт у беларускім народзе для прыніця ім Каstryчніцкай рэвалюцыі й балышавізму, а пасыль гэтае рэвалюцыйнай быццам сталася наятненнім гімнам для партыі камунізму! Калі-б гэтак было ўзпраўды, дык нашто-ж тады хаваць перад народам вялікую колькасць найлепшых Купалавых твораў, як даровалоцьных, гэтае і парэвалюцыйных, трymаючы іх пад цэнзурным замком да самага апошняга часу?

Асабліва вымoўны два ягоныя вершы гэнае году: „Каб...” і „Акоў паломаных жандар”. У першым зь іх Купала абdzielaў гнеўным працяглем спрацай Рыскага падзеялу Беларусі ѹ 1922 годзе, аднымі з якіх былі балышавікі. У другім вершы паслаў Купала ня менш гнеўнае пракляцце русыфікатарам Беларусі ѹ савецкім часе.

Пасыль 1930 году, калі ўжо ўніякай форме нельга было выказваць сваі думак, фактычна абарвалася запраўдная арыгінальная творчасць паэты. Купала займаўся або перакладамі волялюбных твораў Тараса Шаўчэнкі, або мізэрнае мастицкое якасці адчэпнімі хваласпевамі партыі, камунізму, савецкай рэчайснасці ды „бацьку народу” вялікаму Сталіну”. Што гэта быў наячыры, а вымушаны голас Купала пачывердзіў на прыкладзе Купалавых вершоў пра Сталіна ѹ часе найвялічшага асуджэння Сталіна ѹ сталіцнічыні найвышэйшы тады афіцыйны аўтарытэт у беларускай літаратуре — сам стаўшыя Саюзу пісьменнікаў Беларусі Пяцрусы Броўка ѹ сваім да-кладзе на 4-м пленуме пісьменніцкага Саюзу 30 студзеня 1962 году. Кажучы пра спусташэнні, якія прынёс беларускай літаратуре гэтак званы „культ асобы Сталіна”, Пяцрусы Броўка сказаў і гэтак:

„Нават такія мудрыя і непахісныя людзі, як нашы настукі Янка Купала і Якуб Колас, шмат у сваіх творах ушаноўвалі культ асобы. Добра, што Якуб Колас пры жыцці здолеў многія свае лепіцыяны творы ачысьціць ад гэтага наносу, а вось Купала прарабіць гэтую працу ўжо ня мог. На вялікай частцы яго твораў савецкага пэрыяду і ляжыць гэты непатрабны прывесак. І цяпер траба думаць, што рабіць. Мне думаецца, што з тых твораў, у канцы якіх слова „вялікі Сталін” былі проста прыгэплены, як віза для друку, гэтыя слова не-небходна зьніць... Но мы ўсе добра ведаєм, як ставіўся да культуры Янка Купала, і зусім перакананы ѹ тым, што калі-б ён жыў, ён з радасцю зрабіў бы гэта сам сёняні”.

Дык дзе-ж тады ўпэўненасць, што ѹ Купалавы хваласпевы партый, камунізму, савецкай рэчайснасці ѹ ягоных творах савецкага пэрыяду ѿбылі гэтае слова „наносам”, „непатрабным прывескам” ці „проста прыгэпленымі, як віза для друку”? Не малую вымову мае ѹ тое, што пыведзеныя слова Пяцрусы Броўкі праўдападобна адразу-ж трапілі пад цэнзурную забарону. Пасыль таго, калі яны былі сказаныя, нікто ѹ друку на гэтыя слова не паклікаўся нікто не пайтарыў таго, што сказаў Пяцрус Броўка напачатку 1962 году.

Савецкаму пэрыяду жыцця ѹ творчасці Янка Купалы неадлучна спадарожнічалі дэльце зъявы: трагізм і нацыянальны гэраізм. Пра трагізм ягонае долі, як чалавека, песнярия ѹ нацыянальнага змагання пасыветчылі ня толькі ягоныя творы савецкага часу, а й спраба ягонага самагубства ѹ 1930 годзе ды загадкавыя авставіны ягонае трагічнае съмерці ѹ 1942 годзе. Купала гэраізм галоўна ѹ тым, што ён найдайжай і наймацней сядр беларускіх паэтаў працягваў ѹ сваёй творчасці насыгучыя партыйнай палітыцы нацыянальныя ідэі ѹ супраціўляўся саветызациі, пакуль толькі была для гэтага хоць найменшяя магчымасць, а часам і супраціўляўся.

Дык яко-ж жалю годнае й недаражнае пасыль ўсаго гэтага пыясаваньне балышавікамі ўсіе Купалава літаратурнае спадчыны? Які-ж зьдзек над літаратураведнай наўкай намаганіні некаторых літаратураведаў і крытыкаў даводзіць, што нашаніўская ѹ наагул дарэвалюцыйная творчасць Купалы быццам падрыхтавала ідэйны грунт у беларускім народзе для прыніця ім Каstryчніцкай рэвалюцыі й балышавізму, а пасыль гэтае рэвалюцыйнай быццам сталася наятненнім гімнам для партыі камунізму! Калі-б гэтак было ўзпраўды, дык нашто-ж тады хаваць перад народам вялікую колькасць найлепшых Купалавых твораў, як даровалоцьных, гэтае і парэвалюцыйных, трymаючы іх пад цэнзурным замком да самага апошняга часу?

ПРЕЗЫДЕНТ НІКСАН НАВЕДАЎ БЕЛАРУСЬ

У Менску

Менск Прэзыдэнт і спадарыня Ніксан наведалі 1-га ліпеня. У сталіцы Беларусі, паводле газеты „Нью-Ёрк Таймс”, жыхары „у значным ліку” выйшлі прывітаць гасціць ды ў мамонт, калі Прэзыдэнт ускладаў вянок ля падножжа абеліску-помніка ахвярамі мінулае вайны, выказаў яму „адно з націялістых прыніціціў”. Пасыль урачыстасць і складаньня кветак Ніксан падыўшоў на колькі часін да бар'еру, дзе ста-

Прэзыдэнт Ніксан перад фрагментам помніка беларускім ахвярам вайны ѹ Хатыні

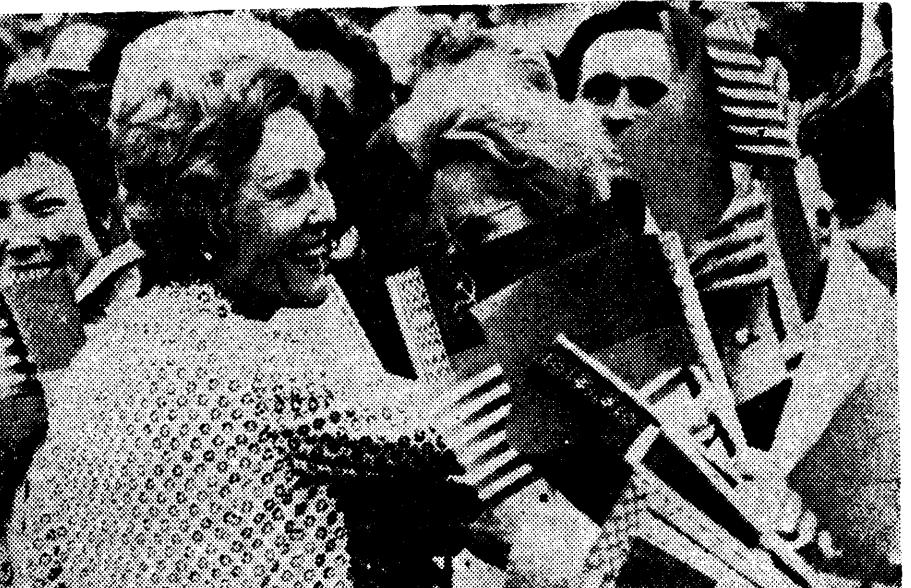
Пляны й рыхтаванье

Блізу да самага дня адлёту Прэзыдэнта Ніксана ѹ Маскву на чародную, трэйнію ўжо, сутрэчу на найвышэйшым узроўні з Брэжнёвам, які было пэўнасці, ці Менск будзе ўлучаны ѹ маршрут ягонага падарожжа да Савецкім Саюзом. Беларус, аднак, рыхтаваўся да гэтак магчымасці, загадзя зъбіраючы матар'ялы пра Беларусь з візінгтонскага Кангрэсава Бібліятэка, Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ѹ Нью-Ёрку да Беларускіх Рэспубліканскіх Клубаў. Два дні да адлёту Прэзыдэнта з Візінгтона, 23 чэрвеня, газета „Нью-Ёрк Таймс” надрукавала паведам-

ля публіка, каб асабіста павітаца зъ мячанамі. Прэзыдэнт ЗША наведаў таксама пад Менскам мэмарацыйны комплекс Хатын, збудаваны на месцы спаленасці Немцамі ўсіх Хатыні разам з ейнымі жыжарамі.

У амэрыканскім друку

Амэрыканскія газеты за другога ліпеня зъмянісці ілюстрацыйны падвадмлены пра наведаныне Прэзыдэнта Ніксана ѹ Маскву на чародную, трэйнію ўжо, сутрэчу на найвышэйшым узроўні з Брэжнёвам, які было пэўнасці, ці Менск будзе ўлучаны ѹ маршрут ягонага падарожжа да Савецкім Саюзом. Беларус, аднак, рыхтаваўся да гэтак магчымасці, загадзя зъбіраючы матар'ялы пра Беларусь з візінгтонскага Кангрэсава Бібліятэка, Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ѹ Нью-Ёрку да Беларускіх Рэспубліканскіх Клубаў. Два дні да адлёту Прэзыдэнта з Візінгтона, 23 чэрвеня, газета „Нью-Ёрк Таймс” надрукавала паведам-

Жыхары Менску з амэрыканскімі ѹ беларускімі савецкімі сцяжкамі ѹ руках энтузіястична вітаюць Сп-нию Ніксан на лётнішчы ѹ Менску. Ніксан упісаў у кніжку: „Няхай гэты ўзрухаючы помнік перамогі ѹ вайне ўзмоцніць наважанасць усіх тых, хто прыходзіць сюды, каб будаўца жывы помнік тым, што памерлі — съвет міру сваім дзесяці ўнукам”.

У шмат якіх амэрыканскіх газетах і часапісах была зъмешчаная фатографія Ніксана на фоне фрагмента хатынскага помніка — статуі хатынскага кавала Язэпа Камінскага із сваім мёртвым сынам на руках. Газета „Нью-Ёрк Таймс” у васабнай нататцы паясніла пры гэтым сваім чытачом, што беларускіе вёскі Хатын, у якіх гітлерарыйцы зънічылі ўсіх ўзных жыхароў, на траўзе зъмешчаваць з Катынскім лесам, што пад Смаленскам, дзе ў 1943 годзе былі ўскрытыя масавыя магілі дзесяцёх тысяч яхвіцерў Польшчы, армії, узятых у палон Чырвонай Арміяй у верасні 1939 году. Немцы, як падала газета, заняўшы Смаленск, заяўлі, што польскія ваянапалонныя былі зънічаны савецкімі ўладамі ў сакавіку 194

